

Ocjene, prikazi i skupovi

Marijana Marinović, *Nastava povijesti usmjerena prema ishodima učenja; Metodički priručnik za nastavnike, Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2014., 174 str.*

Nakon dugo vremena nastavnici povijesti dobili su jedan suvremeni didaktičko metodički priručnik, rađen na temelju kurikularnog pristupa poučavanju i učenju. Priručnik se sastoji od nekoliko dijelova koji temeljito i sigurno vode nastavnika u suvremeno kurikulumsko planiranje nastave i nastavnih jedinica, počevši sa ishodima učenja, preko povjensničarskih vještina do dvodimenzionalne taksonomske tablice. U dodatku na kraju priručnika nalaze se novi kurikulumi povijesti za srednje strukovne škole.

Služenje priručnikom olakšava poglavlje „Osnovni pojmovi“. U njemu se objašnjavaju novi i osnovni pojmovi koji se pojavljuju u europskom i hrvatskom obrazovnom sustavu i priručniku. Pojmovi se temelje se na osnovnim dokumentima hrvatskog obrazovnog sustava Nacionalnom okvirnom kurikulumu (NOK) i Hrvatskom kvalifikacijskom okviru (HOK).

U dijelu pod naslovom „Ishodi učenja i kurikulum povijesti“ objašnjavaju se osnovni pojmovi kurikuluma, novi pristup odgojno-obrazovnim ciljevima i ishodima učenja. Analizira se cilj poučavanja i učenja povijesti kroz pet vještina: vještinu kronološkog mišljenja, vještinu razumijevanja povijesne priče, vještinu analize interpretacije povijesnih događaja

i procesa, vještinu povijesnog istraživanja i vještinu analize vrijednosnih povijesnih tema i zauzimanje stavova. Objašnjavaju se odgojno obrazovni ciljevi i ishodi učenja i njihova međusobna povezanost. Ishodi učenja uvode se u kurikulum i nastavni proces iz više razloga. Oni puzdano vode učenika i nastavnika prema odgojno obrazovnom cilju. Pomažu učeniku da se usredotoči i uspostavi prioritete. Omogućavaju vrednovanje postignutih rezultata. Pokazuju što se vrednuje i koji je minimum prolaznosti. Omogućuju analizu kognitivne razine na kojoj je učenje ostvareno. Pomažu nastavnicima da se bolje usredotoče i bolje organiziraju svoj rad u razredu i predstavljaju model po kojemu učenici mogu sami definirati svoje ciljeve, što je važan preduvjet za cjeloživotno učenje.

Dio pod naslovom „Obrazovni standardi ili kategorije znanja u kurikulumima povijesti“ razrađuje obrazovne standarde. To su zapravo razrađeni američki standardi, koji su rađeni na osnovi Bloomove taksonomije. Standardi se kategoriziraju u dvije kategorije: temeljna povijesna znanja i sposobnost povijesnog mišljenja. Sposobnost povijesnog mišljenja razvija se uvježbavanjem pet vještina od kojih je svaka detaljno opisana i razrađena kroz pokazatelje. Zapravo, opisane su pomoću ishoda učenja. Primjerice vještina kronološkog mišljenja razrađena je kroz ishode: „Učenik će biti sposoban razlikovati prošlost, sadašnjost i budućnost, identificirati u povijesnoj priči njezinu vremensku strukturu, njezin

početak sredinu i kraj, uspostaviti vlastiti vremenski redoslijed u konstruiranju povijesne pripovijesti počevši od neke točke i prateći razvoj do nekog kraja ili ishoda, kao i idući unatrag od nekog sadržaja, problema ili događaja, objašnjavajući njegovo podrijetlo, kao i njegov razvoj kroz vrijeme. Učenik će biti sposoban mjeriti i računati vrijeme, interpretirati datume predstavljene na lenti vremena i kreirati lente vremena. Označiti odgovarajuće intervale vremena i zapisivati događaje po vremenskom slijedu u kojemu su se dogodili. Rekonstruirati obrasce povijesnog slijeda i trajanja u kojem se događao određeni povijesni razvoj i primjenjivati ih za objašnjavanje povijesnog kontinuiteta i promjena. Usporediti alternativne modele periodizacije utvrđujući organizacijska načela na kojima se temelje.“ (str. 28-29.). Na taj način opisane su i ostale četiri vještine: razumijevanja povijesne priče, analiza povijesnih događaja i njihova interpretacija, vještina povijesnog istraživanja i analiza vrijednosnih povijesnih tema i zauzimanje stavova.

U trećem dijelu pod naslovom „Periodizacija i koncepcije vremena u povijesti“ posebno je interesantan dio pod naslovom „Povijesna razdoblja u historiografiji i u kurikulumima“. U njemu se raspravlja o pedagoškoj transformaciji historiografskih dostignuća u nastavni predmet i ravnoteži između odgojnog i obrazovnog cilja. Iznosi se i *nova* periodizacija (nova razdoblja) koja je utkana u novi kurikulum za strukovne škole. Povijesna razdoblja u novom kurikulumu su: od lovca i sakupljača do stanovnika grada, uspon i pad staroga

svijeta, srednjovjekovne civilizacije, temelji modernog svijeta, doba građanskih revolucija i dvadeseto stoljeće.

U četvrtom djelu pod naslovom “Odnos između triju komponenta predmetnog kurikuluma“ objašnjava se odnos između odgojno-obrazovnih ciljeva, učenja i poučavanja u razredu i ocjenjivanja i testiranja. Odnos je prikazan pomoću istostraničnog trokuta. Dakle, uravnoteženje ovih triju komponenta u kurikularnom pristupu uklanja nastavu koja se temelji na memoriranju činjenica i predavačkoj ulozi nastavnika, a afirmira nastavu u kojoj nastavnik pomoću planiranih i realiziranih ishoda nastave postiže ravnotežu. Važno je naglasiti da učenicima mora biti u potpunosti jasno što se od njih traži, za što će biti osposobljeni na kraju procesa poučavanja i učenja te da sve to mora biti u ravnoteži s raspoloživim vremenom učenja.

Novi pristup rada iziskuje i novi oblik programiranja rada koji se odvija kroz dvije dimenzije: dimenziju znanja (činjenično znanje, konceptualno znanje, proceduralno znanje i metakognitivno znanje) i dimenziju šest razina kognitivnih procesa (zapamti, objasni, primjeni, analiziraj, vrednuj i stvaraj). Autorica objašnjava planiranje rada pomoću dvodimenzionalne taksonomske tablice u koju se upisuju ishodi. Takvo pripremanje za nastavni rad je izrazito zahtjevno, ali i kreativno te dopušta razlike među nastavnicima. Prilikom ispunjavanja tablice važna je raspršenost ishoda učenja kroz sve dimenzije znanja i dimenzije kognitivnih procesa, a specifičnu težinu imaju ishodi u višim kategorijama taksonomije.

U petom djelu pod naslovom „Konceptualni okvir novog kurikulu- ma“ opisana je izvorna Bloomova taksonomija, afektivo područje Bloomove taksonomije, psihomotorično područje i revizija kognitivnog područja Bloomove taksonomije. Revidirana Bloomova taksonomija prikazuje se kroz dimenzije znanja, koje su detaljno opisane i razrađene i dimenziju šest razina kognitivnih procesa. Razine kognitivnih procesa također se detaljno opisuju pomoću ishoda i aktivnih glagola. Dan je i popis aktivnih glagola za svaku razinu znanja. Opisi u ovom tekstu imaju za cilj pomoći nastavnicima u pisanju popisa ishoda učenja koji bi trebali rezultirati boljim usvajanjem i preradom znanja. Također, oni mogu pomoći nastavnicima prilikom ocjenjivanja i sastavljanja ispitnih zadataka. Ispitni zadaci sada mogu i moraju biti obogaćeni zadacima koji obuhvaćaju sve razine kognitivnog procesa koji traže transformaciju, preradu, procesuiranje i transfer znanja.

U završnim napomenama autorica navodi stručnu literaturu, uglavnom anglosaksonsku, na kojoj se temelji priručnik. Navodi probleme oko sažimanja teksta, prevođenja i pisanja jednostavnim i jasnim jezikom. Može se ustvrditi da su problemi savladani i da je autorica uspjela nastavnike uvesti u novu metodologiju pripreme i izvođenja rada u razredu, dobro prikazati i objasniti ishode učenja, vještine, znanje i kognitivne procese u taksonomskoj tablici. Dakle, novo planiranje i priprema odgojno-obrazovnog rada uključuje pisanje ishoda i ispunjavanje taksonomske tablice. Na kraju priručnika autorica daje obrasce

za planiranje: tablicu za tematski plan i program, obrazac nastavničke pripreme (u kojoj su objašnjeni svi dijelovi) i taksonomsku tablicu, koje nastavnici mogu preuzeti i koristiti prilikom planiranja.

Dodatak priručniku čine novi kurikulumi povijesti za srednje strukovne škole. Novi kurikulum rađen je na temeljima na kojim je pisan i priručnik, dakle na HKO-u i NOK-u. Stoga novi kurikulum polazi od toga kako uči i što radi učenik, te koja nova znanja i vještine razvija. Kurikularni pristup počinje s utvrđivanjem cilja i ishoda učenja. Zatim slijedi izbor sadržaja i materijala, te metoda učenja i poučavanja. Zapravo, novi kurikulum *kreće od kraja*, kako to navodi autorica. Kurikulum je podijeljen na povijesna razdoblja (nova) i svako povijesno razdoblje razrađeno je jedinicom ishoda učenja. Prvo i drugo povijesno razdoblje: „od lovaca i sakupljača plodova do stanovnika grada“ i „uspon i pad staroga svijeta“ izradila je autorica. Treću jedinicu ishoda učenja („srednjovjekovne civilizacije“) izradio je profesor povijesti, nastavnik savjetnik i autor udžbenika Miroslav Šašić. Četvrtu jedinicu ishoda učenja („temelji modernog svijeta“) izradili su sveučilišni profesor Željko Holjevac i Miroslav Šašić. Peta jedinica ishoda učenja („doba građanskih revolucija“) u cijelosti je izradio Željko Holjevac. Šestu jedinicu ishoda učenja („dvadeseto stoljeće“) izradili su Mladen Stojić, profesor povijesti i nastavnik mentor u srednjoj strukovnoj školi i Marijana Marinović. Kurikulum je u eksperimentalnoj fazi provođenja u nekim strukovnim školama.

Autorica ovog suvremenog i izvrsnog priručnika, mr.sc Marijana Marinović radi u Agenciji za odgoj i obrazovanje kao viša savjetnica za nastavu povijesti. Organizatorica je i aktivna sudionica niza simpozija o nastavi povijesti (*Zavičajna povijest u interkulturalnom kontekstu, Povijesno nasljeđe i nacionalni identiteti, Nacionalni pokret u Hrvatskoj u 19. stoljeću i Hrvati i manjine u Hrvatskoj: moderni identiteti*). Objavila je niz stručnih i znanstvenih članaka u zbornicima i časopisima. Jedna je od dugogodišnjih suradnica stručno-znanstvenog časopisa *Povijest u nastavi*. Godine 2010. uredila je i poseban broj ovog časopisa posvećen industrijskoj baštini i njezinoj valorizaciji i očuvanju kroz nastavu povijesti.

Priručnik i *Dodatak* predstavljaju doprinos metodici nastave povijesti i kurikulumskom pristupu u obrazovanju. Priručnik je velika pomoć nastavnicima u planiranju i izvođenju nastave i neizostavno sredstvo, koje bi trebao koristiti svaki nastavnik povijesti koji želi pratiti suvremene tokove u poučavanju i učenju. Ovaj *Priručnik* potvrđuje da je metodika nastave povijesti u Hrvatskoj uključena u suvremene svjetske i Europske tijekove kurikulumskih pristupa odgoju i obrazovanju.

Na kraju valja izdvojiti sliku i citat na naslovnici *Priručnika*. Na naslovnici je glavica luka na kojoj se nalazi karta svijeta. Citat uz sliku: „Povijest svijeta je poput glavice luka, na kojoj moderni svijet čini tek vanjsku ljusku i koju u potrazi za povijesnim uvidom treba ljuštiti sloj po sloj. No otkrivanje slojeva očaravajuće je i izazovno i danas neizmjenljivo važno

za nas koji iz prošlosti nastojimo izvući pouku za budućnost. Jared Diamond“

Priručnik nije samo za čitanje već za korištenje u radu. Autorica nam je otvorila i uvela u kurikularni pristup nastavi, a na nastavnicima ostaje da ga koriste prilikom poučavanja povijesti. Priručnik je dostupan u elektronskom obliku i može se preuzeti sa web stranice Agencije za odgoj i obrazovanje.

Suzana Pešorda

Ljetna škola povijesti: Prvi svjetski rat – požeška perspektiva

Ove godine, u trajanju od 1. do 3. srpnja, održana je u Požezi ljetna škola povijesti za učenike osnovnih i srednjih škola. S obzirom na obilježavanje stote obljetnice početka Velikoga rata u Europi, tema ovog edukativnog druženja bila je odjek Prvog svjetskog rata u Požeštini. Organizatori ove manifestacije bili su Povijesno društvo Požega i Katolička gimnazija koja je otvorila svoja vrata polaznicima i njihovim mentorima te dala na korištenje učionice i tehničku opremu potrebnu tijekom trodnevnog rada. Pomoć prilikom realizacije ovog zbivanja pružili su također: Gradska knjižnica i čitaonica Požega, Hrvatski odbor za obilježavanje stogodišnjice Prvog svjetskog rata, Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Baranje i Srijema te nakladnička kuća Školska knjiga.

Učitelji povijesti, članovi Povijesnog društva Požega, radili su s dvadesetak polaznica i polaznika na izvornom materijalu, *Glasniku županije požeške iz*

ratnoga perioda. Pritom su ih pokušali usmjeriti na promatranje kompleksnog fenomena svjetskih razmjera u lokalnom kontekstu, zainteresirati ih za prošlost njihova zavičaja i približiti im povijest svakodnevice. Na koji način? Nakon odabira teme na prvoj radionici Gorana Đurđevića, učenici su vođeni kroz etape pisanja znanstvenoga rada. Pod vodstvom Klaudije Gašpar, Josipa Katića i Mihaele Markovac, podučavani su na koji način pristupiti izvornom materijalu i kako ga kritički analizirati. Radionice Vinka Tadića i Kristine Rupert o akademskom pisanju imale su za cilj dati smjernice o izražavanju prilikom pisanja radova, kako se postaviti u odnosu na prošla zbivanja te upozoriti na profesionalnu etiku i moguće posljedice stvaranja plagijata.

Ljetna škola povijesti ugostila je predavače koji se bave istraživačkim radom vezanim uz Prvi svjetski rat s ciljem upoznavanja polaznika s različitim aspektima gledanja na rečeni fenomen. Uvodno predavanje o uzrocima, povodu i početku rata u globalnim razmjerima održao je dr. sc. Igor Despot, član Hrvatskog odbora za obilježavanje stogodišnjice Prvog svjetskog rata. Profesor Igor Stojaković govorio je o položaju Hrvatske, odnosno Austro-Ugarske, u tom sukobu i njenom odnosu prema Srbiji te političkim strujanjima i društvenim kretanjima s početka XX. stoljeća. Djelatnik Hrvatskog instituta za povijest – Podružnice za povijest Slavonije, Baranje i Srijema dr. sc. Branko Ostajmer upoznao je auditorij sa stanjem u društvu na mikrorazini. Govorio je o posljedicama rata koje su zadesile slavonske gradove, o propadanju gospodarstva uslijed prisilnog

„izvlačenja“ novca iz banaka i različitih udruženja građana od strane države te o odlasku stanovništva na bojišta što je prvenstveno uzrokovalo demografske, a samim tim i neke kulturološke promjene na rečenom prostoru. Na kraju profesor Zdenko Samaržija održao nešto drugačije koncipirano i polaznicima vidno zanimljivo izlaganje o metodama istraživanja prošlosti.

Osim predavanja, u sklopu ljetne škole predstavljene su i neke publikacije vezane za Prvi svjetski rat. Prvoga dana ove manifestacije je u prostorijama Gradske knjižnice i čitaonice dr. sc. Igor Despot govorio o svojoj knjizi *Balkanski ratovi 1912 – 1913*. Nakon toga je promoviran priručnik za nastavnike *Prvi svjetski rat* koji je izašao u nakladništvu Školske knjige pod uredničkim vodstvom, događaju prisutnih, Sonje Miličević i Denivera Vukelića. Posljednjega dana u Katoličkoj gimnaziji, predstavljen je rad i izdavačka djelatnost Hrvatskog instituta za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Baranje i Srijema, s naglaskom na časopis *Scrinia Slavonica*. Događaju su nazočili i njegovi voditelji dr.sc. Stanko Andrić i dr. sc. Branko Ostajmera.

U prostorijama Gradske knjižnice i čitaonice u vrijeme trajanja Ljetne škole povijesti otvorena je izložba *Fragmenti Velikog rata (1914.-1918.)* autora Gorana Đurđevića, Vjekoslava Krambergera i Vinka Tadića. Izložbu su sačinjavale fotografije, razglednice, pisma, oružje, oruđe, dokumenti vojnika, odlikovanja i slični predmeti vezani za svakodnevni život na bojištu. Izloženi primjerci dio su privatnih zbirki Vjekoslava Krambergera i Dražena Primusa. Ekspozate je bilo

moguće pogledati tijekom cijeloga srpnja.

Nakon trodnevnog sudjelovanja na događajima i radionicama koje su organizirane u sklopu ove manifestacije, finalni dio učeničkoga rada bio je prezentiranje učinjenoga pred kolegama i komisijom oformljenom od učitelja koji su vodili radionice ljetne škole. Voditelji radionica odlučili su se na grupni rad učenika, a u skladu sa željama polaznika obrađene su četiri teme: rodna povijest, povijest svakodnevice, kulturna povijest te politička povijest. Čitajući dobivenu građu te posebice osvrćući se na predavanje dr. sc. Ostajmera, prva skupina učenika upoznala se s ulogom žena u društvu koja se tijekom rata drastično promijenila u odnosu na prethodno vrijeme. Skupina se odlučila napisati pismo majke sinu na bojište, analizirajući u svom izlaganju svaki pojedini događaj koji su naveli i objašnjavajući razloge zašto su ga uvrstili u svoj tekst. Druga grupa bavila se poviješću svakodnevice. Napisali su novinski članak popraćen karikaturom u kojem su proanalizirali način funkcioniranja gradske uprave, poduzimanje javnih radova i društvena kretanja u kriznom razdoblju u Požeštini. Sljedeća grupa bavila se kulturnim životom grada; kako su različite manifestacije opisivane u novinama, zašto se tim događajima pristupalo baš tako te u kolikoj mjeri se način zabave tadašnjih Požežana razlikuje od današnjeg. Odjeci sarajevskog atentata na prestolonasljednika Franju Ferdinanda u *Glasniku županije požeške* bili su tema posljednjeg izlaganja. Učenici opredijeljeni za bavljenje političkom poviješću, napravili su pisani rad i plakat za kino

projekciju filma o atentatu koja je projicirana u Požeži prije stotinjak godina, dakle u ratnom periodu. Prema ocjeni žirija najbolje rezultate imali su polaznici, Marta Ljevar, Ivan Bilmez, Ivan Fičković i Juraj Prevolšek, koji su se bavila kulturnim životom Požege te su za nagradu dobili priručnike *Prvi svjetski rat* Školske knjige.

Posljednji događaj s kojim je ujedno i završena Ljetna škola povijesti bio je kružok o 1918. godini. Raspravu među sudionicima, članovima Povijesnog društva Požega, moderirao je Vinko Tadić. Pripremljena je na osnovu izabranih znanstvenih članaka iz zbornika radova *Kultura sjećanja – istorijski/ povijesni lomovi i svladavanje prošlosti* koji je izašao u Banjoj Luci kao produkt znanstvenoga skupa organiziranog od strane bosansko - hercegovačka podružnica Zaklade Fridrich Ebert krajem 2006. godine.

Radom na ovom projektu omogućeno je bar jednom, onom najzainteresiranijem, dijelu učenika s prostora Požeštine da se upozna s poviješću svog zavičaja kroz suradnju i druženje s vršnjacima, pokušavajući poboljšati svoje komunikacijske vještine te poraditi na načinu pisanog izražavanja. Osim toga, donekle je obogaćen kulturni život provincijskog gradića Požege koji je ovim skupom događanja stao u red hrvatskih gradova obilježavatelja stogodišnjice početka Prvoga svjetskoga rata.

Kristina Rupert

Seminar u sklopu projekta „Moj zavičaj kroz vrijeme – nastavak“ Pula, Zajednica Tehničke kulture, 20.-22. studenoga 2014.

U Puli je od 22. do 24. studenoga 2014., u organizaciji Documente, centra za suočavanje s prošlošću iz Zagreba, Istarskog povijesnog društva iz Pule te Ekonomske škole također iz Pule, održan trening seminar za dvadesetak učenika trećih razreda srednje Ekonomske škole. Nastavak je to projekta koji je započeo 2013. s ciljem otvorenog dijaloga o prošlosti i kulturi sjećanja na stradanja i otpor nasilju kroz obogaćivanje nastave povijesti i nastavnih materijala. Takav bi otvoreni dijalog unio kvalitetnije poznavanje i razumijevanje povijesnih zbivanja kod mladih te bi ih potaknuo na aktivno istraživanje povijesti njihova zavičaja – mjesta stradanja, mjesta sjećanja, mjesta otpora. Srednjoškolci iz odabranih škola u Zagrebu, Osijeku i Opatiji, učili su, razgovarali, istraživali svoj zavičaj u vrijeme Drugog svjetskog rata i poraća te naslijeđe antifašizma na ovim prostorima. Nastavak projekta „Moj zavičaj kroz vrijeme“ u 2014. je obuhvatio dio srednjoškola iz Čakovca, Dubrovnika i Pule.

Seminar je započeo pozdravnim govorima organizatora i međusobnim upoznavanjem sudionika projekta. Prvu su radionicu održali voditelji projekta Dea Marić i Marko Smokvina – Marijić koji su kroz interaktivnu prezentaciju obiteljskih fotografija suvremenika Drugog svjetskog, koje su sudionici donijeli na seminar suočili nazočne sa sjećanjima njihovih članova obitelji na to vremensko razdoblje.

Slijedilo je gledanje filma „Hitlerova djeca“ iz 2011., redatelja Chanocha Ze'evija koji govori o potomcima poznatih nacista Himmlera, Franka, G ringa, Hoessa, muškarcima i ženama kojima je ostavljeno naslijeđe koje ih trajno povezuje s jednim od najvećih zločina u povijesti. Više od šezdeset godina, živjeli su u sjeni, pokušavajući ponovno izgraditi svoje živote bez stalnih podsjetnika na ono što su njihovi očevi i djedovi nekada činili. Tek sada su spremni nositi se sa svojom užasnom ostavštinom. Nakon projekcije filma slijedila je diskusija o suočavanju s prošlošću, naslijeđu obiteljske prošlosti, diskriminaciji, genocidu, osobnoj krivnji, kolektivnoj odgovornosti, identitetu.

Prvi je dan seminara završio radionicom Igora Jovanovića iz OŠ Veli Vrh Pula, s temom bjegunaca iz željezne zavjese kroz Pulu i okolicu u poraću. Fenomen bježanja iz Istre nakon Drugog svjetskog rata, odnosno od 1948. pa do kraja 60. – tih godina dvadesetog stoljeća, slabo je istražen, ali je jako prisutan u kolektivnoj memoriji istarskog naroda. Ljudi su masovno bježali preko „Željezne zavjese“ na Zapad iz raznih razloga: ekonomskih, političkih, avanture, znatiželje. Tehnikama usmene povijesti, profesori Šaponja i Jovanović skupili su dvadesetak intervjua tih bjegunaca. Sudionicima je projekta prikazano desetak takvih priča. Završavajući svoje predavanje, prof. Jovanović se osvrnuo na načine na koje on i kolega Šaponja snimaju svjedoke povijesti odnosno kako pripremaju i vode intervjue.

Drugi su dan seminara na programu bile tri radionice. U prvj su radionici

Dea Marić i Marko Smokvina – Marijić predstavili radionicu usmene povijesti. Usmena povijest obuhvaća plansko, pripremljeno i osmišljeno ispitivanje pojedinih o nekome događaju, situaciji ili vremenu u kojima su oni aktivno sudjelovali ili im svjedočili te bilježenje izrečenih uspomena na audio ili video vrpcu. U sklopu radionice, učesnici su se upoznali i s načinom prikupljanja svjedočanstva o prošlim događajima koja bi se koristila kao povijesni izvor. Učenici su podijeljeni u dvije grupe, kazivače i ispitivače. Ispitivačima se daju na čitanje izvori, uz napomenu da će morati raditi intervjue s ljudima koji su preživjeli stvari o kojima se govori u izvorima. Kazivačima se daju isječci iz intervjua. Potom se dvije grupe postave nasuprot jedna drugoj i Ispitivači ispituju Kazivače o njihovim iskustvima u logorima ili u Drugom svjetskom ratu. Pri tome se objašnjava postupak intervjua (priprema, istraživanje, izvođenje ...) i navodi se učenike na shvaćanje strukture intervjua.

Slijedila je radionica Igora Šaponje iz Ekonomske škole Pula o Istranima u koncentracijskim logorima u Drugom svjetskom ratu i poraću. Tijekom Drugog svjetskog rata preko 20 000 stanovnika Istre deportirano je u koncentracijske logore diljem Njemačkog Reicha i fašističke Italije. Velika većina odvedena je nakon kapitulacije Italije u rujnu 1943. godine. Mnogi koji su odvedeni simpatizirali su partizanski pokret ili su završili u logorima iz jednostavnog razloga jer su se našli u krivo vrijeme na krivom mjestu. U logorima smrti i logorima za prisilan rad diljem okupirane Europe stradalo je i nije se nikada vratilo kući oko pet tisuća

Istrana. Nakon predavanja je profesor Šaponja prikazao i nekoliko svjedočanstava iz raznih koncentracijskih logora.

Treću su radionicu odradili sami učenici koji su podijeljeni u grupe odabrali teme, metode i aktivnosti istraživanja u kojima će istraživati prošlost svoga zavičaja.

Treći je i zadnji dan seminara bio rezerviran za terenski rad, odnosno mjesta stradanja ili sjećanja na Drugi svjetski rat i poraće. Posjet se odnosio na pulsku lučicu Vergarolu gdje su, u još nerazjašnjenim okolnostima, u ljeto 1946. na obali eksplodirale izvađene podmorske mine i usmratile šezdesetak osoba, nakon čega je slijedio veliki egzodus talijanskog stanovništva iz Pule. Drugo se mjesto odnosilo na spomenik dvadeset jednom antifašistu na Velom Vrhu u Puli koji su ubijeni, kao odmazda za ubojstvo jednog fašista. Taj se dan u Puli obilježava kao „Dan spomena Grada Pule“. Treći je posjet bio selu Mala Gajana, blizu Vodnjana, koje su 27. siječnja 1944., fašisti spalili, stanovništvo odveli u logore, a petnaestak ljudi na mjestu pobili. Naročito je bilo dojmljivo sjećanje Antuna Ferlina tadašnjeg jedanaestogodišnjaka koji je bio svjedokom toga zločina.

Nakon terenskog rada slijedila je završna diskusija, upute učenicima za daljnji rad te evaluacija ovoga veoma sadržajnog i zanimljivog seminara.

Igor Jovanović